

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Dispvatio V. De Injuria & Restitutione in Communi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

per citationem legitimam aut libelli oblationem interpellatur. Hæcque interpellatio stylo juris dicitur usurpatio L. 1. ff. de usurpat. & usucap. quæ denotat actum usurpationis contrarium, quo ejus continuatio interpellatur.

possessione alterius bonâ fide ceptâ dubitat in principio, an res sit aliena, dubiumque veritate inquisitâ perseverat, quasi bona fides præcedentis proficit tali successori possessionem in ordine ad præscribendum continuanti, quemadmodum dubio postmodum exorto potuisset ipse prædecessor possessionem continuare: qui præinde sicuti jus possessionis non deserendū potuerat sibi etiam dubitanti servare, sic & in alium transferre, eatenus adhuc bonæ fidei futurum, quatenus illa conscientia judicat se posse loco, & instar præcedentis possessionem bonâ fide ab iplo ceptam continuare.

An eatenus bona fides auctore proficit successor.

Quid usurpatio.

194. Quis committitur usurpatio accessione possessionis.

Quando demum res bonâ fide possessa transfertur in alterum bonæ fidei possessorem, censetur possessio in ordine ad præscriptionem continuari per accessionem ut loquitur Jurisperiti. Quæ accessio seu continuatio in ordine ad præscriptionem locum habet juxta doctrinam Lugo d. 7. sect. 5. num. 64. etiam in casu, quò succedens in

DISPUTATIO QUINTA.

De Injuria & Restitutione in Communi.

QUÆSTIO I.

Quid Injustitia sive Injuria?

INJUSTITIA (quæ interdum significat quemvis defectum commensurationis cum lege seu regula, adeoque quodvis peccatum, quod proinde phrasi Scripturæ injustitia & iniquitas, quasi non æquitas dicitur) hic sumitur pro vitio opposito justitiæ speciali: cui subjacet, qui alienum auferit vel destruit, aut alteri suum non tribuit. Coinciditque cum injuria, si sumatur pro actu. Alioquin injustitiæ vitium habituale est dispositio quædam habitualis in hujusmodi actum inclinans.

injuriam, nisi volens, nec patitur, nisi nolens.

Solet autem Injuria definiri violatio juris alieni; supple, permanentis. Aliud est enim jus auferre (quod sæpe licitum est) aliud ipsum permanens lædere, seu violare. Contingit verò hæc violatio dupliciter, videlicet iniquâ acceptione seu ablatione rei alienæ; ut quando quis rem alterius furatur, domum alienam incendit, famam aut vitam proximi tollit: vel iniquâ attentione rei alienæ, etsi eam ab altero non acceperit, aut saltem non iniquè acceperit; ut quando quis non solvit debitum, aut non rediit suo tempore depositum.

Qualiter quodammodo volens fiat injuria.

Porro injuria oriri potest, vel ex parte inferentis tantum, ut si v.g. alter cesserit juri suo circa rem, quæ ab alio hoc ignorante occupatur: vel ex parte patientis tantum, ut si quis inculpabiliter jus alterius violat (quo casu melius dicitur facere injustum, quam injustitiam seu injuriam) vel denique ex parte utriusque, si videlicet quis sponte violat jus alterius renitentis. Primo modo est formalis tantum, secundo, materialis tantum, tertio, formalis & materialis simul.

4. An volenti fiat injuria dum is nequit juri suo cedere.

Opinio communior negat.

5. Fundamentum

1. Injustitia generalis sumpta quid.

Quid significat in presenti.

2. Quid injuria.

Dupliciter contingit.

Potest esse del formalis, vel materialis, vel utraque simul.

3. Nemo facit

Herincx Sum. Theol. Pars III.

*sum opinio-
vis affre-
mantis dif-
entiar.*

cum tali casu jus, cui cedi nequit, maneat, consequenter illud ipsum occisione, adulterio &c. lædatur, adeoque; aliqualem inæqualitatem & injuriam volenti fieri appareat. Ad quod tamen respondere poterit priori sententiæ adherens, proprie non lædi jus, cum nemo jus habeat, ne volens lædatur, sed ne quid fiat se rationabiliter invito. Quare videtur posse sedere juri in tantum, quantum sufficit, ut ipsum strigere & vulgata in ceteris ratione non violatur, dum eo uti non vult. Quamvis non ita possit cedere, ut alteri jus seu fas agendi dare queat se invito.

Difficile tamen apparet, cur non fiat læsio juris, quod integrum manet, cessione ejus existente invalida, adeoque quasi nulla seu non existentem: ut proinde pupillo etiam consentienti fiat quodam sensu injuria, uti contra ipsum committitur peccatum injustitiæ seu furti. Est specialis quædam ratio injuriæ appareat in dissentiente seu invito, sicut & in violentiam passio.

6.
*Actio exter-
na an fiat
injuriola ex
interiori af-
fectu.*

Dubitarur præterea, an actio externa secundum se non injuriola fiat talis, si procedat ex animo nocendi seu damnificandi? Affirmant nonnulli, quibus favet *Scotus q. d. 15. q. 2. nu. 40. ad ult.* Qui tamen satis explicatur de actione fraudulenta, seu quæ fraudem involvit (ut videre est in *Scholio Cavelli*) ideoque quæ in fine intentionem damnificandi (utique fraudulentam) opponit intentioni consulendi sibi sine fraude. Proinde verius videtur id negari cum *Poncio d. 52. q. 2. n. 8.* & alijs pluribus: nam proximus non habet jus, ne talis actio externa fiat; sed solum fit ei injuria per internam intentionem, adeoque jus habet, ne ponatur actio ex tali affectu; quod idem est, ac si dicatur jus habere, ne talis internus affectus adsit. Unde non tenetur ad restitutionem: cum ea non sit annexa injuriæ merè internæ, sed quæ junctam habet exteriorè, seu actum externum, qui citra injustitiam fieri nequeat. Damnum autem sequitur ex actu interno injuriolo mediante actu externo, ad quem ponendum talis habet jus; adeoque ex actu interiori non sequitur, nisi eo modo, quo sine obligatione resarciendi inferri tali poterat, scilicet per actum externum non injuriolum.

7.
*Objectio ex
jure de sum-
pta solvi-
tur.*

Nec obstat *L. 2. §. 9. ff. de aqua & aqua pluvialia*, ubi ait *Laleo*, alteri vicino non esse actionem, *Si vicinus styumen, torrentem avertit, ne aqua ad eum perveniat, & hoc modo sit effectum, ut vicino noceatur*, quod ut verius approbatur, si modo non hoc animo fecit, ut tibi noceat, sed ne sibi noceat. Cui consonat *L. 1. §. 12. ff. eod.* dictum *Marcelli*: cum eo qui in suo fodiens vicini fontem avertit, nihil posse agi nec de dolo actionem, approbatur, si non animo vicino nocendi, sed suum agrum meliorem faciendi fecit. Non obstat, inquam: nam sermo est de animo nocendi, qui colligitur ex actione externa injuriola, dolosè & injustè intentata in damnum proximi, citra necessitatem aut utilitatem agentis (quæ

dum adest, non cessetur in jure fieri animo nocendi) contra actionem autem iniquam) in qua etiam interior animus aperte relucet, dari indubie potest actio.

Dubitarur denique an impediens proximum consequendo beneficio, legato, aut alio emolumento sperato, faciat ei injuriam? Resp. si alter non habebat jus, & impediatur citra vim vel fraudem, per preces v. g. promissa &c. interposita apud patronum, testatorem vel benefactorem, constat non fieri injuriam; cum non appareat, in quo jus alterius violatur: etsi possit lædi charitas, vel, si prohibitio specialis subesset, obedientia. Secus, si jam habebat jus v. g. per collationem ad beneficium, & impediatur à possessione; ad quam consequenter jus habet. Quod si per vim vel fraudem alter impediatur à bono sperato, ad quod immediate jus non habet, fit ei injuria: jus enim habet, ne spes sua per vim aut fraudem evertatur, seu ne vis aut dolus fiat: adeoque est obligatio restituendi ei, quanti æstimabilis est spes per dolum aut vim ei erepta.

Potest autem injuriola actio exerceri directe circa ipsum sperantem, v. g. interceptendo litteras, impediendo ne sollicitetur, aut collatorem seu testatorem adire possit, aut impediendo vi vel fraude Notarium vel nuntium ab altero missum ad testatorem vel collatorem. An idem fit, si ex litteris injuriolè apertis, attamen non detentis, sed tempestivè missis, disceat quis vacare beneficium, indeque excitetur ipse ad sollicitandum, & beneficium præ alio impetret; non satis in confesso est. Censet quidem *Lessius c. 12. dub. 18.* solam apertionem, non autem ulum scientiæ subsecutem esse injuriolum, eò quod sit dominus suæ scientiæ, etsi per injuriam (quæ non nisi desistendo à coactione, aut petendo sententiam resciri potest) acquisita, quæ proinde utens non facit injuriam alteri, sicut utes lumine accenso de lumine alterius, hoc invito. Oppositum nihilominus tradit *Lugo d. 18. sect. 5. n. 104.* eò quod damnum sequatur ex actione injusta, quæ facit injustam esse sollicitationem aliaque actiones subsequentes alteri dantes. Quemadmodum idcirco talis obligaretur ad restitutionem, si ex illis injusta apertione litterarum fieret, ut aliquis tertius sollicitaret & obtineret beneficium.

Potest II. versari fraus seu vis circa ipsum testatorem, collatorem vel benefactorem, ne testamētum condatur, aut mutet, ne Notarius aut consultor vocatus accedat, ne collator beneficium cōferat, ne dives elemosynam tribuat. Et tunc quidem fit huic indubie injuria, quæ per ebullitionem violentiæ vel fraudis est reparanda. Sed etiam injuria juxta communissimam Doctorum sententiam fit ipsi speranti, qui jus habet, ne voluntas testatoris, collatoris vel benefactoris vi vel fraude aliud inflectatur, adeoque jus habet velut conditionatum in libera illius voluntate.

QUE

QUESTIO II.

Quid Restitutio, Quam Necessaria, & ex Quo capite?

10. Quid restitutio.

RESTITUTIO sic dicta quasi rei in statu pristino statutio; est actus iustitiæ, quo præstamus ut alter iterum habeat rem suam, quæ penes nos est, vel cujus ablationis nos causa sumus; habeat, inquam, in se, quantum fieri potest, aut, si id fieri nequeat, in alio simili.

Speiatur ad solam iustitiam commutativam.

Dicitur *actus iustitiæ*, scilicet commutativæ: hæc enim jus suum cuique ad æqualitatem tribuit, ac per consequens ex ætate ne æqualitas ista violetur, aut si violata fuerit, eam reparari curat; quod fit per restitutionem.

Quod si aliquando iustitia distributiva læsa debeat restitutione reparari, id est per accidens, quatenus nimirum contingit in actibus distributionis simul etiam lædi iustitiam commutativam. Minus oritur obligatio restitutionis ex charitate (idem est de ceteris virtutibus ad alterum) cuius officium negligens, non tenetur damnis secutis, v.g. ex morte, aut infirmitate proximi, cui in necessitate constituto succurrere neglexit.

Sufficit aliis hanc fore lædendam.

Non necessariò tamen prærequirit restitutio iustitiam commutativam actu fuisse læsam, sed satis est, quòd saltem lædenda foret, nisi tempore & loco adhiberetur restitutio, quia videlicet versatur circa rem alterius, quæ illi reddi debet: sic v.g. depositarius debet loco & tempore reddere depositum, ubi tamen non præcessit injuria seu beneficium.

11. In quo differt a satisfactioe.

Differt in primis restitutio à satisfactioe, quòd hæc proprie respiciat personam læsam, seu ejus voluntatem, dum quis præstat id, quod alteri satis est, etsi non sit æquivalens debito. Restitutio autem respicit rem, dum exhibetur res ipsa ablata in se, aut quando id fieri nequit, in æquivalenti. Deinde satisfactio magis proprie respicit injurias illatas, abstrahendo à damnis realibus, si quæ fortè conjuncta sint: & inde dicimur Deo pro peccatis nostris satisfacere, non autem facere restitutionem. Satisfactio tamen completa & omnino propria includit restitutionem, quia non plerùm ex iustitia satisfacit, nisi qui voluntati personæ læsæ, & juri violato reddit æquivalens.

12. In quo à solutione.

Secundò differt à solutione, quòd restitutio proprie fit exhibitio rei, quæ est alterius, sic ut inde nascatur obligatio dandi illud ipsum, quod restituitur, adeò ut si alia res similis aut æquivalens substituatur, id fit per accidens, eò quòd res in se, quæ est, aut fuit domini, haberi nequeat. Res verò, per quam fit solutio, non potest esse, nec debet fuisse alterius, sed credi-

Herinc Sum. Theol. Pars III.

tor tantum habet actionem in personam debitoris, ut certam rem juxta debiti qualitatem ei præstet. Unde qui reddit depositum dicitur illud restituere, non solvere: & contrà, tribuens pretium rei emptæ, dicitur solvere, non ita proprie restituere. Frequenter tamen Theologi capiunt restitutionem tam generaliter, ut etiam comprehendat solutionem, sitque idem, quod actus quòd alteri præstatur res, quæ ei ex iustitia debetur.

Restitutio generatim etiam solutionem comprehendit.

Porro restitutio est ad salutem necessaria, necessitate nimirum præcepti proprie loquendo, quando facultas suppetit: qui enim non restituit, dum potest, voluntariè nocet, & facit injuriam proximo, impediendo eum ab usu & possessione rei suæ. Unde *Augustinus Epist. 54. versus finem* quæ est ad Macedonium, ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, penitentiæ non agitur, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Includitur hoc præceptum restituendi in præcepto negativo *non furtum facies*: ejuldem enim rationis est furari, & detinere alienum, dum potest reddere: adeoque dum præcipitur non furari, præcipitur quoque non detinere alienum, quod fit, dum illud restituitur. Proprie autem loquendo præceptum restituendi est affirmativum, utpote quo præcipitur aliquid fieri, redditio nempe debiti ad æqualitatem. Ideoque non obligat pro semper, & ad semper: redditione enim completà, cessat obligatio seu præceptum restituendi, manente tamen præcepto negativo non detinendi alienum invito domino, quod ad semper, & pro semper obligat.

13. Est ad salutem necessariam ex præcepto.

Contentio in hoc: Non furtum facies.

An præceptum restituendi sit affirmativum.

Impossibilitas quæ excludit.

14. Oritur ex re accepta.

Vel ex injusta acceptione.

Vel ex utroque.

Dixi, quando facultas suppetit: nemo enim obligatur ad impossibile. Unde quando deest facultas, requiritur & sufficit propositum restituendi, dum possibilitas aderit.

Obligatio restitutionis contrahitur ex duplici capite, videlicet re accepta, & injusta acceptione, juxta Doctores communiter. Ratione rei acceptæ contrahit obligationem is, apud quem res aliena existit, etiam si eam non abstulerit, sed vel à domino ut depositam aut commodatam accepit, aut ab injusto possessore per emptionem aut donationem, sive bonâ sive malâ fide, obtinuit: tamen enim sic subinde nullam injuriam intulerit, habet tamen plus quam suum, & verus dominus habet tantumdem minus quam suum. Ratione injustæ acceptionis tenetur restituere, qui per injuriã rem proximo abstulit, sive illam sibi servet, sive alteri tradat, sive auferendo destruat aut perdat, ut si quis res alterius furatur, domum incendit &c: per hujusmodi enim violatur æqualitas quæ postulat iustitiam commutativam, quæ proinde per restitutionem debet reparari. Quòd si res ablata extet apud injustè auferentem, tenebitur is utroque titulo, & ratione

injustæ acceptiois, & ratione rei acceptæ.

15.
Quid censendum de titulo contractus.

Petes, quo titulo teneatur emptor v. g. præstare pretium rei emptæ, mutuarius mutuum &c? Non enim ratione injustæ acceptiois, ut patet, non etiam ratione rei acceptæ: nam potest fieri, ut hæc non extet apud ipsam, ut si fortuito perierit. Resp. I. ex his contractibus non oriri proprie obligationem restituendi, sed solvendi aut satisfaciendi actioni, quam habet venditor v. g. aut mutuator in personam emptoris aut mutuatarii, non autem in ipsam rem, quam proinde jure repetere non potest, etiam si adhuc extaret, restitutio verò requirit reddi rem, quantum fieri potest, eandem. Resp. II. generalius accipiendo restitutionem, posse addi tertium titulum, unde contrahatur obligatio, scilicet contractum: per hunc enim acquiritur etiam jus ad rem, quæ proinde tribuenda est, ne justitia violetur: ideoque in exemplis propositis erit obligatio restituendi ex contractu.

QUESTIO III.

Ex Qua culpa oriatur Obligatio Restituendi Damnum?

16.
Damnum cuius oriatur an quis præstare debeat.

URISPERITI triplicem statuunt causam damni, dolum scilicet, culpam & casum. Et quidem damno, quod in re aliena erit, ex casu (fortuito nimirum, quia prævideri aut impediri non potuit, adeoque accidit nihil eorum omisso, quæ humanitas adhiberi, vel factu eorum, quæ omitti debuissent) certum est neminem per se loquendo obligari, sed rem ita pereuntem domino perire; quando nimirum is, apud quem perit, detinendo non est in culpa, aut mora culpabili, & præsertim quando non intercessit pactum, sive gratuitum, sive onerosum, de præstandis etiam casibus fortuitis.

17.
Dolus quid sit.

Dolus censetur committi, uti l. i. ff. De dolo malo explicatur, quando aliud agitur, aliud simulatur; vel quando adhibetur caliditas, fallacia, vel machinatio ad alterum decipiendum seu circumveniendum. Qui quidem est dolus occultus, & frequenter censetur etiam à Theologis nomine fraudis aut doli. Sed ad præsens propositum loquendo juxta styllum juris, committitur dolus etiam, ubi deceptio seu simulatio abest, minimeque tegitur consilium nocendi; veluti malo dolo dicitur facere qui metum infert, qui rapit, vel aperto Marte occidit L. 2. §. doli mali 8. ff. de vi bonor. raptor. L. 14. §. 13. ff. Quod metus causa. Ut proinde aptius dicatur generatim consistere in machinatione injuste dampnificandi factu vel omissione, consulto & scienter adhibita; ut tradit Gualterus in Syntagm. Reg. Juris

Est semper præstandus. c. 17. n. 2. & seqq. Estque dolus in omnibus

negotio præstandus damnum passio, juxta omnes.

Culpa juridica seu stylo juris interdum etiam dolum complectitur. Hic verò solet à Juristis contra dolum distingui, quòd careat consultâ & intentâ machinatione mali, sed potius consistat in quadam incircumspectione seu negligentia damnosa, quatenus vel sit aliquid quod debuisset omitti, vel omittitur quod fieri debuisset. Dividiturque in Latam, Levem, & Levissimam. Culpa lata contingit, quando fit vel omittitur, quod quilibet facillè advertit non fieri vel non omitti debuisset, ideoque non cadere solet in homines passim circa res proprias. Unde Lessius, Viggers & alii vocant omissionem diligentiam ab hominibus ejusdem fortis passim adhiberi solitam. Quare L. Lata 223. ff. de verb. signif. dicitur Lata culpa finis est, non intelligere id, quod omnes intelligunt. Quæ quidem non consistit in indivisibili, ut proinde una possit esse altera latior. Hæc tamen differentia non deservit præsentis proposito sed potissimum concernit judicem, quatenus juxta modum culpæ latæ poenam determinet. Et L. Magna 226. ff. eod. dicitur: Magna culpa, dolum est; quatenus nempe in jure dolo comparatur L. 1. ff. Si mensor &c.

Levis culpa stylo juris (ut videre est apud du Bois ad Reg. 23. juris civil. cap. 5.) est, quando diligentia, quæ adhibetur, non est exacta, quantum scilicet adhiberet rebus proprijs prudens & diligens paterfamilias; seu (ut Lessius, Viggers & alii loquuntur) quando omittitur diligentia, quam diligentiores in ista hominum sorte adhiberent. Levissima, quando prædicta quidem diligentia adhibetur, non tanta tamen quantum adhiberet diligentissimus. v. g. culpa lata est, si quis noctu domum relinquit apertam; Levis, si non clausit fenestras altiores, quam ut de plano per eas intrari possit: Levissima, si fenestras versus publicum remotioresque à locis, in quibus domestici dormiunt, non muniverit ferreis perticis, de his plura vide apud du Bois ad Reg. 23. cit.

Culpa juridica potest dari sine culpa formali, seu in conscientia; quæ Theologica dicitur, quatenus est offensa Dei; Philosophica quatenus est deliberata actio vel omisso contra dictamen rationis. Si enim omisso diligentiam debita fiat ex casuali oblivione vel inadvertentia, erit quidem culpa juridica, non tamen Theologica vel in conscientia. Estque nunc videndum, quomodo & ex qua culpa quis teneatur ad reparandum damnum per illam illatum.

Et in primis quidem communiter ab omnibus admittitur, teneri hominem circa res alienas adhibere communem diligentiam, qualis solet adhiberi in proprijs; sic ut liberè & advertentè illam omittens teneatur

teneatur præstare damna secuta. Ideoque ex culpa lata cogetur quis à iudice ad reparationem damnorum. Nec solet in foro externo credi prætendens suam innocentiam in foro conscientiae, fundatam in defectu advertentiae; quam quique facile præteret.

22. Quod si tamen reverà in illatione damni, etsi gravis, omnis culpa in conscientia, adeoque formalis injustitia absit, v.g. si sequatur incendium, et quod fuerit omnia per puram oblivionem & inadvertentiam extinctio candelæ, communis Theologorum sententia tradit, secluso contractu, non oriri in conscientia obligationem reparandi damnum cum proprio saltem incommodo, non obstante etiam culpâ juridicâ latâ. Probatur: quia non est obligatio ratione rei acceptæ; quæ supponitur non extare, saltem in potestate damnificantis. Non ratione injustæ acceptionis, utpote quæ formaliter non est iniuriola, defectu advertentiae, adeoque libertatis. Quare sicut propterea stultus aut dormiens non tenetur in conscientia præstare damna, sic nec is, qui ab injuria formali excusatur, eò quod non fuerit similiter voluntaria seu libera.

23. Probatur id ipsum Franciscus Bona Spei Tr. 1. d. 17. dub. 4. nu. 40. ex c. Fin. de injurijs. Sed potius hic canon facessit difficultatem in oppositum (ut infra patebit) ut multum sit, si bene cum nostra doctrina concilietur. Neque Pontifex apertè significat (quod idem ait) excusari à restitutione, qui ne damnum inferret, nil omisit, quod in conscientia adhibere debuit, quasi (quod solum faceret ad præsens intentum) sufficiat nil esse omisum cum culpa formali, sed cum qui de contingentibus, quæ scilicet per se & à parte rei adhiberi debuerant, nil omisit.

Probatur præterea ex hoc, quod juxta L. 3. ff. ad L. Aquiliam oporteat esse factum injuriâ; quæ L. 5. ff. eod. negatur esse in incantibus & amentibus, quia proculdubio culpâ philosophicâ & theologicâ carent: ergo (inquit) consequenter non est ad restitutionem obligatio in eis, qui hæc culpâ carent. Sed nimis aberrat à scopo Legum, in quibus agitur de culpa juridica, quâ utique hi non carent, etsi careant infantes & amentes. Unde injuria L. 5. cit. dicitur, quod non jure factum est, id est, contra jus &c. Igitur injuriam hic damnum accipimus culpâ datum, etiam ab eo qui nocere noluit. Ideoque actione legis Aquiliæ tenetur quis non solum ex dolo & culpa lata, sed etiam ex levi, immo juxta L. 44. ff. eod. ex levissima. Videri possunt exempla, quæ allegantur Tit. cit. & Inst. de L. Aquilia, & Zoesius ad ff. eod. tit. n. 5. & Talden. ad Inst. de L. Aquilia c. 2. & 3.

24. Dixi cum proprio saltem incommodo: nam si absque eo posset damnum factu meo il-

Herincx Sum. Theol. Pars III.

latum restitui, ratio postulare videtur, ut restituatur, veluti moraliter adhuc in potestate mea extans. Unde si quis inculpabiliter crimen alienum alicui detexit, bonâ fide existimans esse publicum, tenetur famam, si commode possit, reparare, etiam ex justitia, ut tradit Lessius c. 11. dub. 2. & alii passim.

Dices ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur. Et ff. de noxalibus actionibus, datur actio contra dominum ex damno illato per mancipium vel pecus suum, teneturque vel ipsum damnum resarcire, vel rem quæ damnum intulit noxæ dedere, id est, pro noxa seu damno dare damnum passis, ut ex corporibus mancipiorum vel pecudum, quæ nil à se distinctum habent prærio æstimabile, damnum sibi compensent. Quod non solum est conforme Legi Mosaicæ Exodi 21. sed etiam approbatur à Gregorio IX. c. fin. de Injurijs dicente: Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare te ipsum. Similiter ff. ad L. Aquiliam datur actio ex culpa juridica, etiam ubi non est culpa in conscientia. Quod iterum probat Gregorius IX. sup. dicens: Si culpâ tuâ datum est damnum &c. jure super his satisfacere te oportet. Nec ignorantiam excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel jaçturam. Quare tandem cum solum excusat, qui ut non accideret, de contingentibus nil omisit.

25. Resp. Leges istas respicere forum externum, & quamvis non sint propriè poenales, esse tamen quasi poenales, supponereque culpam saltem juridicam in mancipio damnificante, aut noxam in pecude, adeoque juxta doctrinam Petri Navarra & aliorum non obligare ante sententiam, neque aliter esse ulu receptas: homines enim passim has leges, aut aliam earum obligationem ignorant. Proinde Gregorius IX. agens de noxa data per animalia nostra, etiam intelligi potest de obligatione in foro externo, in quo vel reparatione damni, vel animalia noxæ dando quis liberat se ipsum ab actione impetitoris (à qua etiam per mortem, aut fugam animalis liberatur dominus; quod ipsum tamen ex natura rei non magis obligatum manet pro noxa, quam statua ænea, quæ casu lapsa, aliquem læsit, maneat obnoxia) aut certe non est aliter ulu receptum. Quamvis propter hoc sententia contraria multorum doctorum quoad hoc sit probabilis juxta Lessium c. 9. dub. 17. Idemque est de actione L. Aquilia, si culpa in conscientia absit, scilicet eam solum respicere forum externum, & quid agendum post sententiam judicis: Etsi contradicat Covarruvias, quem citat & sequitur Zoesius in d. tit. num. 6. Gregorius autem se reflectens ad jus Civile, loquitur de satisfactione, quam

quam eodem jure dare oportet, scilicet in foro externo, & post sententiam; vel certe loquitur de ignorantia vincibili, adeoque de culpa in conscientia. Unde manet doctrina communis de exoneratione damnificantis sine peccato quoad forum conscientiae à restitutione. Si tamen legibus positivis aliud statueretur boni publici causa, earumque in conscientia obligatio satis innotesceret, consequenter esset juxta illas etiam in foro conscientiae procedendum; manente eo, quod ex natura rei talis obligatio non addit. Quae tamen videtur adesse in quantum ex noxa data per animal dominus factus est ditior, v. g. parcendo pascuis proprijs.

27. *Mores ho-*
dierni.
Hodie autem indistincte obtinuit juxta *Valer. Andr. ad Instit. Si quadrupes pauperem in addit. num. 4.* pecus in alienis pascuis extra tempora permissa deprehensum includere, & loco pignoris detinere liceat domino seu colono praedii, donec ei pro damno dato satisfiat: Nobiles praeterea fervorum actiones hodie apud nos nullae sunt, adeo ut & nomen illarum à foro nostro exularit; eò quod mancipia hic nulla sint, sed homines servientes quidem, liberi tamen, qui ipsi ex suis delictis tenentur, non autem dominus, regulariter loquendo. Vide *Valer. Andr. ad Instit. de Noxal. act. in addit. num. 4.*

28. *Damnificatio delib-*
vata obligat
pro sui qua-
litate ad re-
paratio-
nem.
Quod si sit damnum datum cum perfecta advertentia, etiam in materia levi, constat apud omnes esse obligationem damno proportionatam: quemadmodum si grave sit damnum ita voluntarie illatum nascitur indubitanter gravis obligatio resarciendi totum.

Sed difficultas est, si culpa sit imperfecta in ratione formalis injustitiae, puta quia fuit imperfecta advertentia excusans quidem in conscientia à culpa gravi, & perfecta injuria formalis, non tamen ab omni, saltem levi, in conscientia. De qua nihilominus *Soto, Navarra, Saa, Henriquez, Sanchez, Lessius, VViggers* & plurimi alii censent etiam excusare in foro conscientiae à reparatione damni, idque ob imperfectiorem actus in ratione injuriae, unde videtur non posse constringere obligatio restituendi, saltem perfecta seu gravis: quae plane abstraheret homines ab immiscendo sese rebus proximi cum praesudicio humanae societatis, si ex veniali negligentia seu inconsideratione, quae facile obrepit, oriatur adeo gravis & difficulter tolerabilis obligatio. Immo nec imperfectam seu sub veniali oriri obligationem probatur ex eo, quod mirum videretur obligari aliquem ex jure naturae à restitutionem gravissima materiae, v. g. centum mille aureorum, sub solo veniali, à quo proinde aliàs non possit absolvi. Nec facile inveniretur, qui id praestaret: ut proinde modicum hanc obligationem emolumentum adferret damnum passo, &

maximum onus uni forte inter myriades, qui illud subiret. Quod si asseratur obligatio venialis restituendi quid leve v. g. 10. stuferos; esse hanc minus incommodi habeat, quid tamen ipsa in tanta summa seu damno juvabit? Confirmatur: quia juxta communem sententiam nemo tenetur ex voto aut contractu, nisi perfecta deliberatione inito. Nihilominus haec doctrina non est certa, varijs obligationem restituendi etiam gravem ex culpa veniali oriendam, sive ad totum damnum, sive ad partem pro qualitate culpa agnoscentibus, veluti ab aequitate non alienum aut ex ea debitum. Proinde ad securitatem conscientiae serviret, si aliqua moderata transactio fieret, ac damnum passo aliquoquinque fieret satis.

29. *Ex contra-*
cti qui nati-
ci possit de-
bitum pro-
stanti cul-
pam, etiam
levissimam.
Praemissa sunt intelligenda secluso contractu seu quasi contractu. Hinc enim oriri posset obligatio in conscientia citra omnem injustitiam formalem ex culpa juridica, etiam levissima, si id in justum patrum, sive gratuitum, sive onerosum, fuerit deductum, prout sane interdum deduci posset, uti & praestatio casus fortuiti.

30. *Quid iuri-*
natura ius-
ficiat.
Quamvis aliqui lege naturali iustitiae sufficeret in rebus alienis adhiberi consuetam, & in rebus proprijs adhiberi solitam, adeoque ab ipso rei domino adhibendam diligentiam. Ut proinde leges amplius statuentes superaddant id rigori iustitiae, ut recte *Lessius cap. 7. dub. 8.* & alii passim docent. Honestas quidem seu gratitudo exigit, ut circa alienas res, quibus nostri gratia utimur, simus magis circumspiciti, non tamen ex natura rei id exigit iustitiae rigor. Quod non parum confirmatur ex eo, quod juxta *L. 8. §. 3. ff. de precario* dumtaxat dolum, & culpam latam (quae ibidem dicitur proxima dicitur) praestare teneatur precario accipiens, eò quod precarium sit ad nutum concedentis jugiter revocabile, secus quam commodatum, ad certum scilicet usum vel tempus, in quo tenetur commodatarius praestare etiam culpam levissimam *L. Si ut certo ff. depositi*, & *Un. de Commodat.* Et tamen satis patet differentiam istam in sola congruentia (quae etiam cessat, dum tempus commodati expiravit) & res de praesumpta domini licentia adhuc detinetur, cum onere praestandi culpam levem, ut arguit *Lugo d. 8. sect. 8. n. 104.* fundatam, non sufficere ad hoc, et ex natura rei & legibus iustitiae praecise, ex precario sola culpa lata, ex commodato etiam levissima sit praestanda.

Legibus itaque positivis statutum est, ut nisi aliter conventum sit: nam in singulis contractibus hoc servabitur, quod initio convenit: legem enim contractus dedit. *L. contractus 23. ff. de reg. juris*, ubi excipitur, si res aliena conveniatur, ne dolus praestetur) si res alterius sit apud me vi contractus cedentis in mei solius commodum, uti fit regulariter in commodato, nempe citra pretium (hoc

commodato, (hoc enim interveniente miscetur condu-
ctio) teneat de culpa etiam levissima. Ex-
cipitur precarium, juxta præmissa n. præ-
ced. Si cedat contractus in gratiam alterius
dumtaxat, uti in deposito, teneor solum
de dolo; supplè cum Glossa & omnibus
Doctoribus, vel culpâ latâ, quæ dolo pro-
xima, dolum repræsentat, prout dicitur L.
1. §. 2. ff. Si is qui testamento. Unde etiam
si commodatum detur gratiâ solius etiam
rius, v.g. ad excipiendum ejus amicos, so-
lum præstat dolo & culpa lata. Exci-
piuntur in jure quidam contractus, ut man-
dati, tutelæ, negotiorum gestorum, & ra-
tiones speciales, quæ legilatorem impule-
runt. Denique si contractus cedat in com-
modum utriusque, ut fit in pignore, con-
ductione &c. teneor de culpa lata & levi,
non tamen levissima. Vide L. Si ut certò ff.
Commodati, L. Contractus 23. ff. de reg. juris.

Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio.

31. Nautæ nihilominus, Cauponæ, & Stabu-
latii, qui res hospitum, eorumque qui ve-
huntur, custodiendas receperunt, levissi-
mam culpam præstant L. 3. §. 1. ff. Nautæ,
Cauponæ, Stabularii. In contractu quoque
societatis, etsi in utriusque bonum ceden-
te, præstanda non est levis culpa aded exa-
ctè, sed ad modum quo quis rebus suis
utitur, etsi parum in ijs sit negligens, quasi
sibi imputare debeat adhibens socium non
aded diligentem L. 72. ff. pro socio. Idem-
que est de ijs, inter quos citra societatem
res aliqua v.g. hereditas, est communis L.
25. §. 16. ff. Familia erciscunde. De quibus
plura videri possunt apud Jurisconsultos,
signanter Du Bois ad reg. 23. juris Civil. At-
tendendæ quoque locorum consuetudines,
quæ variari possunt. Sic enim Consuetudines
Mechlinienses Tit. 8. a. 15. Statuunt; de-
positarium, etiam citra mercedem, susci-
pere rem suo periculo, tenerique ad om-
ne damnum, excepto casu inevitabili & vi
majori.

32. Quia verò prædictis juribus statuitur
id quod æquitati consonum est, & cavendi
fraudibus ac negligentis oportet, cum
ceptetur juxta receptam Doctorum opi-
nionem (quam sequitur Lessius ca. 7. dub. 8.
Vviggers Tr. 2. cap. 1. dub. 7. & alii passim)
eorum dispositio in conscientia & ante
omnem sententiam judicis obligare, & in
conditionem talium contractuum transire,
ad ed ut v. g. commodans censetur impo-
nere, & commodatarius acceptare onus di-
ligentissimè rem custodiendi.

33. Oppositum nihilominus conlet Soto, Saa,
Henriquez, alios referens, Ledesma & alii,
ac probabile censet Lessius sup. Filiucius,
Diana & alii, ut refert Lugo disp. 8. sect. 8.
in hoc ipsum valde propendens, quantum
ad præstationem culpæ levis & levissimæ.
Ratio assignari potest, quòd leges istæ, etsi
potuerint strictè obligare, non tamen id
latis constet; & aliunde videatur sequi con-

ditionem legum pœnalem, quatenus sup-
ponunt culpam saltem juridicam, adeoque
non obligent ante sententiam: aut certè
quòd non sint in alio rigore usu receptæ
pro foro conscientiæ, hominibus passim
existimantibus se ex justitia non debere
majorem adhibere diligentiam in custodia
pignoris vel rei venditæ, quam dominus
ipse adhibere soleat. Idemque videri po-
test in comodatò: etsi id cautius custo-
diant ob notam inhonestatis aut ingratu-
tudinis cavendam. Nec minorem apprehendunt
custodiam precario, quam com-
modato deberi, Usurumque autem etiâ cau-
destructum sæpe ex honestate præstant.
Cum ergo in obscuris minimum sit se-
quendum, denegari nequit huic sententiæ
nota probabilitatis, donec legislatores aper-
tius mentem declarent. Fatendum saltem
adesse obligationem in conscientia post
sententiam, cui veluti justè omnino pa-
rendum.

Ad contractum revocari solet officium,
quo quasi ex contractu censetur Officia-
rii obligati ad ea, quæ muneris sui sunt. Ex
qua verò culpa teneantur, Variè variè sen-
tunt. Sententia nihilominus plurimorum
(quam sequitur Valquez, Lessius, ut citat
& sequitur Lugo disp. 8. sect. 7. dicens esse
jam communem) est, eos non teneri etiam
ex culpa levi; eò quòd oppositum cen-
setur onus gravissimum, quale homines in
se non agnoscunt, neque creduntur velle
suscipere, dum officium suscipiunt: quòd
etiam respublica non videatur plus ab ipsis
sub gravi obligatione exigere, quam ut
eam diligentiam adhibeant, quam ceteri
prudentes in eò officio adhibent. Et con-
sonat praxis: nam ut testatur Julius Clarus
adferens alios Auctores (teste Lugo sup. nu.
92.) judices & alii Officiales hodie non ac-
culantur, nisi de dolo & culpa lata. Quam-
vis (ut notat Lugo) in ijs aliquandò censi-
metur culpa gravis, quæ in officio caren-
tibus censetur levis, ut patet non excedens
communem diligentiam hominum, istius
fortis seu officii. Immo probabilem censet
idem Lugo sup. sententiam Soti (quam ait
multis Recentioribus doctissimis placere)
asserentis, neminem ex officio teneri in
conscientia ad damnum solvendum etiam
ex culpa lata, nisi foret simul theologica,
& quidem gravis.

Plura de coöperantibus ad damnum, &
alijs, quæ restitutionem in communi quo-
dammodo spectare videntur, commodiùs
agendo de restitutione bonorum fortunæ
(in quibus potissimum usuveniunt &
specificari solent) tractabimus. Itaque ad
injurias in particulari, & restitutionem cor-
respondentem nunc descendendum. Variæ
porò sunt injuriarum species, uti bono-
rum, in quibus ipsæ versantur; nimirum in
bonis animi, corporis, famæ & honoris, ac
tandem externorum seu fortunæ.

31. Quam culpam præstat nautæ, cauponæ &c.

32. Quæ culpa præstanda ex contractu societatis.

33. Consuetudines Mechlinienses circa depositum.

34. Ex vi officii quæ culpa præstantur.

35. Variæ injuriarum, uti bonorum, species recensentur.

